

конструктивної діяльності, результати її характеризуються новизною та оригінальністю.

- ми визначили, що у процесі прилучення дітей до різних видів образотворчого мистецтва відбувається розвиток пізнавальних здібностей, уточнюється знання про навколишній світ: суспільні явища, природу, людей.
- зазначили, що існують п'ять етапів, за допомогою яких педагогам доцільно здійснювати художньо-творче виховання і розвиток дітей, що передують власне творчій зображувальній діяльності.
- вважаємо, що ознайомлення дітей дошкільного віку із різними видами образотворчого мистецтва (живописом, графікою, скульптурою, малою пластикою, декоративно-прикладним) створює сприятливі умови для розвитку їхньої художньої творчості.

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К.: ред. журн. “Дошкільне виховання”, 1999. – 70 с.
2. Ветлугина Н.А. Общие вопросы художественного творчества ребенка. Художественное творчество и ребенок / Под ред. Н.А.Ветлугиной. – М.: Педагогика, 2007. – С. 5–48.
3. Езикеева В.А. Образная выразительность рисунка у детей старшего дошкольного возраста // Художественное творчество и ребенок / Под ред. Н.А. Ветлугиной. – М., 1992. – С. 60–69.
4. Кириченко Н.Т. Естетичне виховання дошкільників засобами образотворчого мистецтва / Н.Т. Кириченко // Наукові записки УДПУ “Українське дошкілля”. – Науковий світ, 2011. – С. 47–50.
5. Котляр В.Ф. Учебное и творческое рисование в детском саду / В.Ф. Котляр // . – Запорожье, 2006. – 116 с.
6. Сакулина Н.П. Изобразительная деятельность в детском саду / Н.П. Сакулина // . – М.: Просвещение, 1999. – 206 с.
7. Шевчук А. Організація мистецьких видів діяльності дітей / А. Шевчук // Дошкільне виховання. – 2008. – № 1. – С. 7–9.
8. Шульга Л.М. Коли оживають речі: розвиток творчих здібностей старших дошкільників на заняттях з малювання / Л.М. Шульга // Дошкільне виховання. – 2013. – № 6. – С. 16–17.

In the article the features of development of creative abilities of children of preschool age in artistic activity. In particular, a theoretically grounded organizational and pedagogical conditions of development of creative abilities of children. Also defined the creative development of the child by means of visual activity.

Key words: creativity, art, preschool age, sensory education.

УДК 37.033 : 372.12

ББК 74.100.507

Надія Кравець

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ДЕФІНІТИВНО-ПОНЯТІЙНА СУТНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

У статті проаналізовано сутність понять “екологічне виховання”, “екологічна вихованість”, “екологічна культура”, “екологічна свідомість”, “екологічні знання”, “екологічні уявлення”, “емоційно-ціннісне ставлення”, “екологічно доцільна поведінка”.

Зроблено висновок, що екологічне виховання - багатогранний процес засвоєння екологічних знань із притаманною йому практичною спрямованістю, в якому виняткового значення набуває адекватне сприйняття та усвідомлення кожним вихованцем змісту основних компонентів екологічного виховання, що розглядаємо запорукою успішного розв'язання його завдань.

Ключові слова: екологічне виховання, діти дошкільного віку.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Серед найважливіших складових сучасної освіти визначено її екологічний компонент, що охоплює: формування екологічної культури молодих поколінь шляхом опанування екологічних знань й виховання на їхній основі гуманного ставлення до навколишнього середовища як до загальнолюдської цінності, набуття з раннього віку досвіду гармонійної взаємодії з природою, формування навичок здорового способу життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У сучасній науці означена проблема активно досліджується багатьма вченими, які розглядають екологічне виховання за такими напрямками: формування готовності особистості до реалізації різних функцій екологічного виховання (А. Азархін, В. Вернадський, Дж. Гібсон, О. Горелов, І. Зязюн, С. Кравченко, М. Костицький, Г. Пустовіт та ін.); формування екологічної свідомості (Н. Нестеренко, В. Малахів, М. Печко, Г. Тарасенко та ін.); ознайомлення із закономірностями та взаємозв'язками між чинниками екологічного виховання (Г. Бадигіна, О. Іванов, М. Кісельов, Л. Курок та ін.); формування екологічної культури дошкільників (Н. Горопаха, Н. Лисенко, З. Плохій, Д. Струннікова, Н. Яришева та ін.). У цьому контексті для з'ясування теоретичних засад екологічного виховання дітей дошкільного віку важливо здійснити детальний аналіз основних понять дослідження.

Формулювання цілей статті. Мета статті – на основі аналізу наукової літератури окреслити дефінітивно-понятійний апарат дослідження (*“екологічне виховання”, “екологічна вихованість”, “екологічна культура”, “екологічна свідомість”, “екологічні знання”, “екологічні уявлення”, “емоційно-ціннісне ставлення”, “екологічно доцільна поведінка”*).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як свідчить аналіз джерельної бази, у сучасній науково-довідковій літературі відсутні однозначні підходи до трактування поняття *“екологічне виховання”*.

Так, в екологічному енциклопедичному словнику його визначено як процес *“... формування у людини свідомого сприйняття оточуючого природного середовища, переконаності у необхідності бережливого ставлення до природи, розумного використання її багатств, природних ресурсів”* [18.].

У тлумачному словнику з екології поняття *“екологічне виховання”* трактується як процес формування в людини свідомого сприйняття довкілля, почуття особистої відповідальності за діяльність, що так чи інакше пов'язана з перетворенням навколишнього природного середовища, упевненості в необхідності дбайливого ставлення до природи, розумного використання її багатств [10, с. 119].

У словнику *“Людина і світ”* (автори В. Діденко, Л. Діденко, В. Кондрашова-Діденко) екологічне виховання тлумачиться як система впливу на членів суспільства для формування екологічної культури, гуманності, науково обґрунтованого ставлення до природи на основі національних й загальнолюдських цінностей [2, с. 31].

Еколого-економічний тлумачний словник-довідник поняття *“екологічне виховання”* подає як формування у людей потреби в бережливому ставленні до природи й розумному використанні її багатств у своїх власних інтересах та інтересах майбутніх поколінь [3, с. 81].

Неоднотайні у трактуванні поняття “екологічне виховання” і сучасні науковці. Так, на думку М. Фіцули, екологічне виховання – це систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток екологічної культури [17, с. 282]. С. Ніколаєва під екологічним вихованням розуміє ознайомлення дітей із природою, в основу якого покладено екологічний підхід, за якого педагогічний процес спирається на основні ідеї та поняття екології [12, с. 4].

На думку Н. Лисенко, “сутність екологічного виховання полягає в оволодінні науково обґрунтованими основами взаємодії людини (суспільства) із природою і є цілеспрямованим процесом формування відповідального ставлення до неї, конкретизує і поглиблює всі складові всебічного розвитку особистості” [7, с. 35].

Відтак *екологічне виховання на сучасному етапі розглядаємо як багатогранний процес засвоєння екологічних знань із притаманною йому практичною спрямованістю, в якому виняткового значення набуває адекватне сприйняття та усвідомлення кожним вихованцем змісту основних компонентів екологічного виховання, що розглядаємо запорукою успішного розв’язання його завдань.*

Аналіз наукових досліджень дає змогу стверджувати, що більшість сучасних дослідників (А. Волкова, Н. Горопаха, Н. Кот, Н. Лисенко, В. Маршицька, С. Ніколаєва, З. Плохій, Н. Рижова, Н. Яришева) *мету екологічного виховання дошкільників вбачають у формуванні основ екологічної культури.* Попри те, все ж існує безліч трактувань поняття “*екологічна культура*”. Так, науковці Б. Лихачов, Г. Марочко, А. Печко під екологічною культурою розуміють частину загальнолюдської культури, що тісно пов’язана з розвитком цивілізації й людського суспільства та становить специфічний спосіб діяльності людини у природі за її екологічними законами [8, с. 16]. О. Захлебний, І. Зверев, І. Суравегіна вважають її єдністю раціонального й емоційного, гармонійним поєднанням розуму й почуттів [4, с. 118].

Близькою до них є позиція Н. Лисенко, яка визначає екологічну культуру як соціально значущу діяльність у сфері взаємодії суспільства і природи у взаємозв’язку з її результатами – матеріальними й духовними цінностями, правовими нормами, народними звичаями і традиціями [7, с. 5].

Щодо структури екологічної культури, то її основними елементами, З. Плохій вважає екологічні знання, пізнавальні, морально-естетичні почуття й переживання, обумовлені взаємодією з природою, екологічно доцільну поведінку в довкіллі [14, с. 5]. На таких же позиціях стоїть і дослідниця Г. Марочко, віднісши до основних елементів екологічної культури наукові знання про природу, місце у ній людини, морально-ціннісні орієнтації стосовно природи як загальнолюдського надбання, практичні уміння й навички збереження оптимальної життєдіяльності природного середовища [8, с. 16].

Отже, на думку сучасних дослідників, обов’язковим компонентом процесу формування основ екологічної культури є знання, а його основним продуктом – ставлення, які демонструють стабільність екологічно узгодженої поведінки дитини у природі. Відповідно результатом екологічної освіти і виховання є екологічно вихована особистість.

Екологічну вихованість розглядали такі науковці, як Л. Іщенко, Р. Науменко, Г. Пустовіт, Л. Різник та інші.

Так, Р. Науменко трактує екологічну вихованість як якісну характеристику особистості молодших школярів, що складає єдність екологічних знань, емоцій і почуттів, ставлення до природного оточення і практичної екологічної

діяльності [11]. Л. Різник під екологічною вихованістю розуміє особливу властивість, яка характеризується міцними переконаннями в необхідності охорони природи, умінням цілеспрямовано використовувати екологічні знання у повсякденному житті [16]. Л. Іщенко у дисертаційному дослідженні зазначає, що екологічна вихованість – складна полікомпонентна властивість особистості, її інтегральна якість, яка складається із цілого комплексу емоційних, інтелектуальних, характерологічних особливостей і якостей, виявляючись у свідомій внутрішньо-необхідній діяльності щодо перетворення природи [5]. Однак нам ближча наукова позиція Г. Пустовіта, який характеризує екологічну вихованість як більш широке поняття. На його думку, “екологічна культура синтезує в собі найкращі досягнення людської цивілізації з проблем пошуку ефективних шляхів гармонізації стосунків суспільства та природи” і розглядається ним як складова частина загальної культури особистості, а отже, складова її екологічної вихованості [15, с. 62]. Науковець вважає, що екологічна культура особистості змінює поведінку людини у доквітлі, чим забезпечується стабільне формування екологічної вихованості особистості, і її діяльність не порушує рівновагу у природному середовищі [15, с. 64]. Отже, екологічна культура впливає на поведінку дитини в природі, тому вона може виступати критерієм екологічної вихованості.

На думку науковців Н. Виноградової, С. Дерябо, Г. Пустовіта, В. Ясвіна розв’язання екологічних проблем у глобальному масштабі неможливе без зміни панівного на даний час антропоцентричного й формування екоцентричного типу екологічної свідомості, оскільки, як зазначають учені, саме *екологічна свідомість* визначає поведінку людей щодо природного довкілля

Як наголошують І. Зверев і І. Суравегіна, свідомість – це єдність знання й переживання. Засвоєння екологічних знань повинно супроводжуватися емоційними переживаннями і сприяти становленню екологічних переконань як стрижневого компонента екологічної відповідальності [13, с. 13]. А. Волковою проблема екологічного виховання розглядається як проблема формування наукового світогляду, що є ядром свідомості, додає єдності духовному світу людини, озброює її соціально значущими й екологічно допустимими принципами підходу до природного довкілля [1].

Цінним у контексті нашого дослідження є доробок Т. Науменко, яка у дисертаційному дослідженні встановила зв’язок між поняттями “екологічне виховання”, “екологічна свідомість”, “екологічна культура”, “екологічна вихованість” та прослідкувала логіку процесу екологічного виховання дітей дошкільного віку. Науковець довела, що процес екологічного виховання передбачає формування засад екологічної культури, складовими частинами якої є екологічні знання й уявлення, почуття й переживання, обумовлені взаємодією з природою та екологічно доцільна поведінка. Базою та головною складовою екологічної культури виступає екологічна свідомість, основу якої, своєю чергою, становлять екологічні знання й уявлення. Екологічна культура впливає на формування екологічної вихованості, яка є результатом екологічного виховання [11].

Як свідчить аналіз педагогічних досліджень з окресленої проблематики, різні підходи склалися й у визначенні дослідниками компонентів екологічної вихованості. Так, Р. Науменко такими вважає інтелектуальний, емоційний, ціннісний та практичний [11]. А Л. Іщенко виокремлює – афективний (вміння відгукуватися на прояви прекрасного в природі, насолоджуватися її красою), когнітивний (наявність певних екологічних знань, знання норм і правил поведінки), аксіологічний

(розуміння естетичної і практичної цінності природи, уміння давати оцінку своїм та чужим діям у навколишньому середовищі), праксеологічний (позитивне ставлення до діяльності в природі, вияв турботи до живих природних об'єктів) [5].

Науковець Г. Пустовіт компонентами екологічної вихованості визначає інтелектуальний (знання, інтелектуальні уміння і практичні навички з їх застосування), емоційно-ціннісний (ціннісні орієнтації, переконання, екологічні ідеали) та діяльнісно-практичний (практичні уміння і навички з вивчення й охорони природи) [15, с. 65].

Дослідниця Т. Науменко, під екологічною вихованістю дітей дошкільного віку розуміє інтегральну характеристику особистості, компонентами якої виступають екологічні уявлення, емоційно-ціннісне ставлення до природи, поведінка й діяльність у природі [11].

Серед завдань екологічного виховання дітей дошкільного віку більшість дослідників на перше місце ставлять саме формування початкових екологічних знань та уявлень. На думку сучасних науковців С. Ніколаєвої, З. Плохій, Н. Яришевої, знання про природу, пропоновані дошкільникам, повинні становити не суму розрізнених фактів, а взаємозалежний, послідовний ланцюжок уявлень, що розкривають найбільш важливі зв'язки і закономірності природного світу. Якщо розкриваються різноманітні й досить важливі зв'язки, які існують у природі, теоретичний рівень матеріалу підвищується, пізнавальні завдання ускладнюються, а це сприяє розвитку пізнавальної активності дітей. Як зазначають дослідники, без знання екологічних зв'язків важко передбачити можливі наслідки втручання у природні процеси [12; 14].

Вивчаючи проблему формування у дошкільників узагальнених уявлень про природу, Л. Мішик відзначала, що при систематизації знань дошкільників варто виходити з їхніх уявлень [9, с. 3]. Для формування повноцінних уявлень про явища й об'єкти природи необхідним є нагромадження конкретних знань про їхні властивості, ознаки й узагальнення. У ході тривалих ґрунтовних досліджень З. Плохій довела, що для цього дітям необхідні знання, що допоможуть їм розібратися у складній системі зв'язків і залежностей, які існують у природі, а також у впливі на неї діяльності людини. Такі знання мають бути систематизованими, дітей слід підводити до формування узагальнених уявлень світоглядного характеру [14, с. 46].

У багатьох педагогічних дослідженнях також обґрунтована доступність для дітей старшого дошкільного віку знань про зв'язки у природі, серед яких: залежність росту й розвитку живих організмів від чинників середовища (Т. Ковальчук, П. Саморукова, О. Терентьєва, І. Хайдурова і ін.), про залежність будови живих організмів від умов існування (С. Ніколаєва, О. Терентьєва і ін.) тощо.

Особливо цікавим є для нас дослідження З. Плохій, яка переконливо довела, що змістовою основою усвідомленої екологічно доцільної поведінки дітей у природному середовищі є екологічні уявлення про взаємозв'язки в природі [14, с. 38]. Експериментальна робота З. Плохій показала, що при цілеспрямованому навчанні діти 5-го року життя здатні засвоїти зв'язки й залежності між явищами природи й життям тварин. Діти 6-го року життя здатні зрозуміти й більш складні зв'язки між життям тварин та інших живих істот, що перебувають в одному природному угрупованні, а також причиново-наслідкові залежності між діяльністю людини і природою. Усвідомлене ціннісне ставлення до природи можливе за умови сформованості уявлень про цілісність природи. Екологічні уявлення формуються у

процесі навчання дітей умінням встановлювати ланцюжок зв'язків із декількох ланок (від трьох і більше) між життям тварини й інших об'єктів природи, об'єднаних між собою харчовими зв'язками, а також розуміння впливу на них діяльності людини [14, с. 7].

У дослідженні З. Плохій доведено можливість формування у дошкільників узагальненого уявлення про екологічну єдність усіх об'єктів природи. За умови послідовно організованих спостережень у природі, використання динамічних моделей екосистем діти середнього дошкільного віку простежують взаємозв'язки з однієї – двох ланок, а старші – ланцюжок до п'яти ланок: температура повітря – температура ґрунту – стан рослин – поведінка комах – зміна поведінки птахів. До наукового та практичного обігу системи дошкільної освіти вперше було введено терміни “екологічні уявлення”, “екологічне виховання дошкільників”, що вжиті у першому виданні програми виховання дітей дошкільного віку “Малятко” (1991). До З. Плохій завдання формування цілісного ставлення до природи в наукових дослідженнях не ставилося [14, с. 5].

Сучасними дослідниками Н. Горопахою, Н. Лисенко, С. Ніколаєвою, Н. Рижовою визначено зміст і структуру екологічних знань та уявлень для дошкільників. З. Плохій розробила універсальну дидактичну модель системи екологічних уявлень для дошкільників, внесла суттєві корективи в положення попередніх досліджень. По-перше, узагальнені уявлення про взаємозв'язки й залежності у природі можливо сформувані лише у старших дошкільників, хоча елементарні уявлення формуються з перших контактів дитини з природою. По-друге, оскільки ставлення не виробляється лише за наявності знань, до них має приєднуватися суб'єктивний (особистісний) сенс, тому система знань про довкілля має будуватися у такий спосіб, щоб сформовані уявлення трансформувалися у ставлення. По-третє, у моделі З. Плохій більше уваги надано питанням соціальної екології. За концепцією вченої, системотвірною ланкою екологічних уявлень для дошкільників є уявлення про живий організм [14].

Розглядаючи наступний компонент екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку – *емоційно-ціннісне ставлення до природи* – ґрунтуючись на дослідженнях низки вчених (Г.Марочко, С.Ніколаєва), ми обрали позицію, за якої почуттєва сфера є ланкою, що забезпечує зв'язок між екологічними уявленнями дитини та її поведінкою у природі, надаючи їй усвідомленості та екологічної доцільності. Вихідною позицією слугувала думка С.Ніколаєвої про те, що ставлення, акумулюючи у собі знання та емоції, водночас містить інтелектуальний та почуттєвий компоненти [12, с. 148]. Більшістю дослідників основний акцент у процесі екологічного виховання дітей дошкільного віку робиться на формуванні ставлення до природи, але вчені наголошують, що ставлення, побудоване за межами розуміння зв'язків у природі, не може бути стрижнем екологічної вихованості та не може стати початком розвитку екологічної свідомості, оскільки воно спирається на суб'єктивний фактор [12, с. 156].

Аналіз педагогічних досліджень показав, що формування ставлення дітей дошкільного віку до природи було предметом досліджень багатьох науковців. Так, В. Грецова робила акцент на формуванні бережливого ставлення, М. Ібраїмова, Г. Марочко – дбайливого; І. Комарова – свідомого; М. Роганова досліджувала можливості формування ціннісного ставлення дітей до природи; Т. Мантула – цілісного; З. Плохій – бережливого, дбайливого, пізніше – ціннісного та емоційно-ціннісного; В. Маршицька у своєму дослідженні виокремлювала виховання

емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку як складової екологічної культури особистості та показника екологічної вихованості старших дошкільників. Ми у своєму дослідженні базувалися на працях З. Плохій та В. Маршицької стосовно виховання позитивного емоційно-ціннісного ставлення дітей до природи.

Таким чином, позитивне емоційно-ціннісне ставлення ми розуміємо як емоційне сприйняття природних об'єктів та явищ, бажання і потреба зберегти природне довкілля, усвідомлення цінності природи для життя людини, її самоцінності. Таке ставлення формується за умови наявності екологічних уявлень і мотивує екологічно доцільну поведінку дітей у природі.

Ученими доведено, що первинні екологічні уявлення, сформовані в дітей, є регулятором їхньої поведінки у природному довкіллі. Наявність таких уявлень допомагає їм передбачати наслідки своїх дій [12]. Тобто *поведінка та діяльність* дітей у природі є заключним компонентом екологічної вихованості. Дослідниця О. Крюкова розглядає екологічно доцільну поведінку як дії і вчинки у довкіллі, що безпосередньо пов'язані із задоволенням життєвих потреб у взаємодії з довкіллям без порушення екологічної рівноваги та гармонійного розвитку особистості і природи як рівнозначних цінностей [6, с. 37].

На думку Н. Лисенко, екологічне виховання здійснюється на рівні формування свідомості та поведінки [7, с. 48]. З. Плохій зазначає, що поведінковий компонент концентрує в собі суб'єктивне ставлення до природного довкілля [14, с. 21]. О. Крюкова займає близьку позицію, вказуючи, що “вироблене ціннісне ставлення реалізується в рішенні що робити і як” [6, с. 36].

Висновки. Таким чином, на основі аналізу теоретичних джерел і їх узагальнення можемо стверджувати, що метою екологічного виховання є формування основ екологічної культури, основна складова якої – екологічна свідомість. Результатом екологічного виховання сучасні науковці вважають екологічну вихованість, яка складається з екологічних уявлень, емоційно-ціннісного ставлення до природи, екологічно доцільної поведінки та діяльності у ній.

1. Волкова А.С. Екологічне виховання школярів / А.С. Волкова. – К. : Знання, 1985. – 48 с.
2. Діденко В.Ф. Людина і світ : словник / В.Ф. Діденко, Л.В. Діденко, В.І. Кондрашова-Діденко. – К. : Віра-Р, 1998. – 88 с.
3. Еколого-економічний тлумачний словник-довідник / А.В. Толстоухов, Л.А. Волкова, Н.М. Білоус. – К., 2003. – 256 с.
4. Захлебный А.Н. Экологическое образование школьников во внеклассной работе / А.Н. Захлебный, Н.Т. Суравегина. – М. : Просвещение, 1984. – 158 с.
5. Іщенко Л.В. Наступність у екологічному вихованні старших дошкільників і першокласників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. – Одеса, 1997. – 150 с.
6. Крюкова О.В. Формування екологічно доцільної поведінки молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. – К., 2005. – 242 с.
7. Лисенко Н.В. Дошкільник і екологія / Неллі Василівна Лисенко. – К. : РУМК, 1991. – 126 с.
8. Марочко Г.С. Формування у дітей старшого дошкільного віку дбайливого ставлення до природи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / Г.С. Марочко. – К., 1993. – 23 с.
9. Мищик Л.И. Формирование обобщенных представлений о неживой природе у детей дошкольного возраста : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. – К., 1976. – 147 с.
10. Мусієнко М.М. Екологія : тлумачний словник / М.М. Мусієнко та ін. – К. : Либідь, 2004. – 376 с.
11. Науменко Р.А. Екологічне виховання учнів 5–9 класів шкіл-інтернатів у позаурочний час : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 1994. – 24 с.

12. Николаева С.Н. Методика экологического воспитания дошкольников / С.Н. Николаева. – М. : Академия, 2001. – 184 с.
13. Отношение школьников к природе / под ред. И.Д. Зверева, И.Т. Суравегиной. – М. : Педагогика, 1988. – 128 с.
14. Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників / Зоя Павлівна Плохій. – К. : Дошкільне виховання, 2002. – 175 с.
15. Пустовіт Г.П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1 – 9 класів у позашкільних навчальних закладах / Г.П. Пустовіт. – Київ – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 540 с.
16. Різник Л.М. Екологічне виховання молодших школярів на народних природознавчих традиціях : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. – К., 1995. – 227 с.
17. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. [для студентів вищих педагогічних закладів освіти] / М.М. Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 544 с.
18. Экологическое и эстетическое воспитание школьников / под ред. Л.П. Печко. – М. : Педагогика, 1984. – 281 с.

The essence of the concepts of "environmental education", "ecological culture", "environmental consciousness", "environmental knowledge", "ecological representation", "emotionally valuable relations", "environmentally appropriate behavior" are analyzed in the article.

It was concluded that environmental education is a multifaceted process learning of the environmental knowledge with his usual practical focus, in which exceptional importance is the adequate perception and awareness of each pupil contents of the main components of environmental education, considering the key to successfully solving its problems.

Key words: *environmental education, pre-school children.*

УДК 373.2.015.31:78

ББК 74.100.551.3

Алла Кушнір

ОСОБЛИВОСТІ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

У статті висвітлюється питання впливу музичного виховання на розумовий, художньо-естетичний розвиток дітей дошкільного віку, зміцнення їхнього психічного та фізичного здоров'я, соціально-морального зростання особистості дитини. Розкрита роль музичного керівника у всебічному розвитку дошкільників засобами музики.

Ключові слова: *музичне виховання, музичний керівник, діти дошкільного віку.*

Постановка проблеми. Сьогодення висуває нові вимоги до цілей, завдань, структури та змісту дошкільної освіти України. Це пояснюється глобальними процесами, зміною світоглядної позиції та ціннісних орієнтацій, прагненням нашої країни інтегруватися у європейський освітній простір.

Дошкільна освіта як перша ланка національної освіти має забезпечувати різнобічний розвиток дітей відповідно до їхніх задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності.

Усі складові частини виховання дітей дошкільного віку в педагогічному процесі здійснюються в єдності та взаємозв'язку. Як у теорії, так і на практиці